

- HSP SUOMI RY:N
KEVÄTKOKOUS
 - 21.5.2022
 - JANNA SATRI

Herkkyyden käsitteet tutkimuksissa

Miksi tämä aihe?

- ▶ Erityisherkkä ihminen (highly sensitive person, HSP) on Elaine Aronin tietokirjojen käsite.
- ▶ Tutkimuksissa on monia eri käsitteitä kuvaamaan yksilöiden erilaista herkkyyttä tai alttiutta ympäristön vaikutuksille.
- ▶ Miten käytetyt käsitteet vaikuttavat ilmiöön suhtautumiseen?

Sylvi-Sanni Mannisen väri- ja muotoihmiset

- ▶ Tutkimusartikkelit vuosilta 1958 ja 1964, julkaistu nimellä Sylvia Honkavaara. Manninen esitellyt tutkimuksia Outolintu, erilainen - tietokirjassaan (1999).
- ▶ **Väri-ihmiset (color-reactor / color responsive)** vs. **muotoihmiset (form-reactor / form responsive)**.
- ▶ Toisena persoonallisuuden ulottuvuutena Manninen tutki tunne-elämän pintapuolisuutta ja syvällisyyttä. (Kuva syvällisestä kuvakokonaisuudesta)
- ▶ "Suhteessa herkkyyteen ihmiset elävät kuin pitkän janan eri kohdissa. Toisessa äärimmäisyydessä ovat ulkoapäin ohjautuvat, muodolliset, jäykät järjestyksen ja byrokratian ihannoijat. Toinen äärimmäisyys on yliherkkä taiteilijasielu..." (Manninen 1999, 13).

Herkkyys ympäristölle

- ▶ Kolme keskeistä "ympäristöherkkyyden" (*environmental sensitivity*) mallia (Pluess ym. 2018):
 - ▶ Aron ja Aron: Aistitiedon käsittelyn herkkyys (*sensory-processing sensitivity*).
 - ▶ Belsky ja Pluess: Eriävä alttius (*differential susceptibility*) – ja sen osana "hyötyherkkyys" (*vantage sensitivity*).
 - ▶ Boyce ja Ellis: Biologinen kontekstiherkkyys (*biological sensitivity to context*).
- ▶ Kuvaavat ja selittävät ihmisten luontaisia herkkyyseroja ympäristön vaikutuksille.

Sensory- processing sensitivity (SPS) – aistitiedon käsittelyn herkkyys

- ▶ Elaine Aron & Arthur Aron (1997).
- ▶ Aluksi haastateltu aikuisia, jotka ilmoittautuivat itse tutkimukseen. Tunnistivat itsensä erityisen herkiksi.
- ▶ Tutkimusten pohjalta kehitetty itsearviointiin perustuva testi = se tunnetuin erityisherkkyytesti.
- ▶ Tutkimuksesta näkyi lapsuuden vaikutus erityisen herkkiin yksilöihin. Voimakkaalla introversiolla ja kielteisellä emotionaalisuudella yhteyttä ongelmalliseen lapsuuteen.
- ▶ Elaine Aronilla kaksi eri käsitettä: tutkimuksissa **SPS**, tietokirjoissa **HSP**.

Aistitiedon käsittelyn herkkyyden kolme ulottuvuutta

- ▶ Aron & Aron (1997) tutkineet aistitiedon käsittelyn herkkyyttä (SPS) yksiulotteisena ominaisuutena.
- ▶ Smolewska, McCabe ja Woody (2006) erottaneet siitä kolme ulottuvuutta:
 - ▶ **Esteettinen herkkyys** (aesthetic sensitivity)
 - ▶ **Matala ärsykekyynnys** (low sensory threshold)
 - ▶ **Virittymistaipumus** (ease of excitation)
- ▶ Tutkimuksissa erotetaan yleensä nämä eri ulottuvuudet ja lisäksi SPS kokonaisuudessaan. Saadaan tutkittua niiden yhteyttä esim. persoonallisuuspiirteisiin.
- ▶ Viidestä suuresta persoonallisuuspiirteestä SPS:llä yhteys neuroottisuuteen ja aikuisilla myös avoimuuteen uusille kokemuksille (Lionetti ym. 2019).
 - ▶ Tilastollinen yhteys tarkoittaa, että herkemmillä keskimäärin korkeampi neuroottisuus ja avoimuus kuin vähemmän herkillä. Yksilön piirteet voivat olla kaukana keskiarvosta!

Evolutiiviset teoriat yksilöiden erilaisesta alttiudesta

- ▶ **Biologinen kontekstiherkkyys** (Boyce & Ellis 1995; 2005) – kortisolireaktiivisuus ja genotyyppien erilainen ilmiasu erilaisissa ympäristöissä.
- ▶
- ▶ **Eriävän alttiuden teoria** (Belsky 1997; Belsky & Pluess 2009) – yksilölliset erot sen suhteen, kuinka voimakkaasti ympäristö vaikuttaa yksilöön.
- ▶ Teorioissa paljon yhtäläisyyksiä, vaikka ovat kehittyneet erillään ja eroavat selitysmalleiltaan (ks. Ellis ym. 2011).
- ▶ Evoluutiobiologista teoretisointia ja sen soveltamista lapsitutkimusten tuloksiin.
 - ▶ Geeni x ympäristö
 - ▶ Temperamentti x vanhemmuus

Vantage sensitivity

- ▶ Tehty paljon tutkimuksia haavoittuvuusstressistä (diathesis stress), mutta puuttunut käsite sen vastakohtalle.
- ▶ Pluess ja Belsky (2013) esitelleet vantage sensitivity -käsitteen. Haavoittuvuusstressi ja "hyötyherkkyys" ovat eriävän alttiuden kaksi puolta.
- ▶ Herkemmät yksilöt voivat hyötyä tukea antavasta ympäristöstä ja interventioista tavanomaista enemmän.
 - ▶ Esim. psykologisten ja psykiatristen interventioiden yksilöllisen kohdentamisen mahdollisuus ja hoitovasteen ennustaminen (de Villiers ym. 2018).
 - ▶ Jimuran ja Kiben (2020) tutkimuksessa erityisen herkät oppilaat kokivat siirtymän lukioon positiivisemmin kuin vähemmän herkät. Myönteisen ilmapiirin vaikutus?

Kuva: Pixabay.com

Orkidea-, tulppaani- ja voikukkalapset

- ▶ Boyce ja Ellis mainitsevat herkät orkidealapset vs. voikukkalapset
- ▶ Pluessin ym. (2018) tutkimuksessa erottui lisäksi orkideoiden ja voikukkien väliin sijoittuvat tulppaanilapset.
 - ▶ Kukkien nimet kuvaavat sitä, kuinka paljon kasviin vaikuttaa sille sopiva maaperä ja hyvä hoiva.
- ▶ Aikuisilta samankaltainen tulos: voikukat, tulppaanit ja orkideat eli low-, medium- ja high-sensitive individuals (Lionetti ym. 2018).
- ▶ Prosenttiosuudet (tulkinnaasta riippuen) jopa noin 30/40/30 %.

Kuva: Pixabay.com

Mitä ajatella erilaisista käsitteistä?

- ▶ Todellisuus näyttäytyy tutkimuksissa yleensäkin jossain määrin erilaisena kuin esim. popularisoiduissa tietokirjoissa tai arkikielessä.
 - ▶ Kun on jokin vastakohtapari tai luokittelu, tutkimuksissa se on yleensä laaja aineisto, josta tehdään tutkimuksellisia tulkintoja. Ei määritä yksilöitä tarkasti tietynlaisiksi vaan auttaa ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä.
- ▶ Eri tutkimuskäsitteet ja teoriat tai mallit eivät sulje toisiaan pois: tutkijat valitsevat ja perustelevat, mitä käsitteitä käyttävät.
- ▶ **Herkkyys ympäristölle** (environmental sensitivity) kokoava käsite, joka yleistynyt tutkimuksissa.

Miten
(erityis)herkkyydestä
pitäisi mielestäsi puhua?

Kiitos!

JOS HALUAT JATKAA LUENNOLLA ALKANUTTA KESKUSTELUA, VOIT
LÄHETTÄÄ SÄHKÖPOSTIA: [JANNA.SATRI\(AT\)GMAIL.COM](mailto:JANNA.SATRI(AT)GMAIL.COM)

Lähteet

- ▶ Airaksinen, A. & Satri, J. 2021. Herkkyys ja yksilölliset olemisen kehykset. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 22, 63–84. DOI: <https://doi.org/10.30675/sa.103222>.
- ▶ Aron, E. N. 2013. *Erytyisherkkä ihminen*. Helsinki: Nemo. Alkuperäisteos *The Highly Sensitive Person: How to Thrive When the World Overwhelms You* (1999), suomentanut Sini Linteri.
- ▶ Aron, E., & Aron, A. 1997. Sensory-Processing Sensitivity and Its Relation to Introversion and Emotionality. *Journal of Personality and Social Psychology* 73 (2), 345–368. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.73.2.345>.
- ▶ Belsky, J. 1997. Variation in Susceptibility to Environmental Influence: An Evolutionary Argument. *Psychological Inquiry*, 8 (3), 182–186. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327965pli0803_3.
- ▶ Belsky, J., & Pluess, M. 2009. Beyond Diathesis Stress: Differential Susceptibility to Environmental Influences. *Psychological Bulletin* 135 (6), 885–908. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0017376>.
- ▶ Boyce, W. T. & Ellis, B. J. 2005. Biological Sensitivity to Context: I. An Evolutionary–developmental Theory of the Origins and Functions of Stress Reactivity. *Development and Psychopathology*, 17 (2), 271–301. <https://doi.org/10.1017/S0954579405050145>.
- ▶ de Villiers, B., Lionetti, F. & Pluess, M. 2018. Vantage sensitivity: a framework for individual differences in response to psychological intervention. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 53, 545–554. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1471-0>.
- ▶ Ellis, B. J., Boyce, W. T., Belsky, J., Bakermans-Kranenburg, M. J. & van IJzendoorn, M. H. 2011. Differential susceptibility to the environment: An evolutionary–neurodevelopmental theory. *Development and Psychopathology* 23 (1), 7–28. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954579410000611>.
- ▶ Ellis, B. J., Shirtcliff, E. A., Boyce, W. T., Deardorff, J. & Essex, M. J. 2011. Quality of early family relationships and the timing and tempo of puberty: Effects depend on biological sensitivity to context. *Development and Psychopathology*, 23 (1), 85–99. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0954579410000660>.

- ▶ Honkavaara, S. 1958. A Critical Reevaluation of the Color and Form Reaction, and Disproving of the Hypotheses Connected with it. *The Journal of Psychology* 45 (1), 25–36.
- ▶ Honkavaara, S. 1964. The Color and Form Personality and the Recognition of the Type Through the Physiognomic Structure of the Face. *Acta Psychologica* 22, 169–190.
- ▶ Iimura, S. & Kibe, C. 2020. Highly Sensitive Adolescent in Positive School Transitions: Evidence for Vantage Sensitivity in Japanese High-Schoolers. *Developmental Psychology* 56 (8), 1565–1581. DOI: <https://doi.org/10.1037/dev0000991>.
- ▶ Lionetti, F., Aron, A., Aron, E., Burns, G., Jagiellowicz, J. & Pluess, M. 2018. Dandelions, tulips and orchids: evidence for the existence of low-sensitive, medium-sensitive and high-sensitive individuals. *Translational Psychiatry* 8 (1), 24–11. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41398-017-0090-6>.
- ▶ Lionetti, F., Pastore, M., Moscardino, U., Nocentini, A., Pluess, K. & Pluess, M. 2019. Sensory Processing Sensitivity and its association with personality traits and affect: A meta-analysis. *Journal of Research in Personality* 81, 138–152. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.05.013>.
- ▶ Manninen, S. 1999. *Outolintu, erilainen: Tutkimusraportti yliherkästä väri-ihmisestä muotojen yhteiskunnassa*. Jyväskylä: Atena.
- ▶ Pluess, M., Assary, E., Lionetti, F., Lester, K.J., Krapohl, E., Aron, E.N. & Aron, A. 2018. Environmental Sensitivity in Children: Development of the Highly Sensitive Child Scale and Identification of Sensitivity Groups. *Developmental Psychology* 54 (1), 51-70. DOI: <https://doi.org/10.1037/dev0000406>.
- ▶ Pluess, M. & Belsky, J. 2013. Vantage Sensitivity: Individual Differences in Response to Positive Experiences. *Psychological Bulletin* 139 (4), 901–916. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0030196>.
- ▶ Smolewska, K. A., McCabe, S. B. & Woody, E. Z. 2006. A Psychometric evaluation of the Highly Sensitive Person Scale: The components of sensory-processing sensitivity and their relation to the BIS/BAS and "Big Five". *Personality and Individual Differences* 40 (6), 1269–1279. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.09.022>.